Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (έβδομο τμήμα)

της 10ης Σεπτεμβρίου 2015*

«Παράβαση κράτους μέλους — Άρθρο 49 ΣΛΕΕ — Ελευθερία εγκαταστάσεως — Συμβολαιογράφοι — Προϋπόθεση περί ιθαγενείας — Άρθρο 51 ΣΛΕΕ — Συμμετοχή στην άσκηση δημόσιας εξουσίας»

Στην υπόθεση C-151/14,

με αντικείμενο προσφυγή λόγω παραβάσεως δυνάμει του άρθρου 258 ΣΛΕΕ, η οποία ασκήθηκε στις 31 Μαρτίου 2014,

**Ευρωπαϊκή Επιτροπή**, εκπροσωπούμενη από την I. Rubene και τον H. Støvlbæk, με τόπο επιδόσεων στο Λουξεμβούργο,

προσφεύγουσα,

κατά

**Δημοκρατίας της Λεττονίας**, εκπροσωπούμενης από την D. Pelše και από τους I. Kalniņš και K. Freimanis,

καθής,

υποστηριζόμενης από:

την **Τσεχική Δημοκρατία**, εκπροσωπούμενη από τους M. Smolek και J. Vláčil,

την **Ουγγαρία**, εκπροσωπούμενη από την M. Tátrai και τον M. Fehér,

παρεμβαίνουσες,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (έβδομο τμήμα),

συγκείμενο από τους J.-C. Bonichot, πρόεδρο τμήματος, A. Arabadjiev (εισηγητή) και J. L. da Cruz Vilaça, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: P. Cruz Villalón

γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

κατόπιν της αποφάσεως που έλαβε, αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, να εκδικάσει την υπόθεση χωρίς ανάπτυξη προτάσεων,

* Γλώσσα διαδικασίας: η λεττονική.

εκδίδει την ακόλουθη

## Απόφαση

1 Με το δικόγραφο της προσφυγής της, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ζητεί από το Δικαστήριο να διαπιστώσει ότι η Δημοκρατία της Λεττονίας, επιβάλλοντας προϋπόθεση περί ιθαγενείας για την πρόσβαση στο επάγγελμα του συμβολαιογράφου, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από τα άρθρα 49 ΣΛΕΕ και 51 ΣΛΕΕ.

## Το νομικό πλαίσιο

*Η εν γένει οργάνωση του συμβολαιογραφικού επαγγέλματος στη Λεττονία*

2 Η οργάνωση του συμβολαιογραφικού επαγγέλματος διέπεται από τον νόμο περί συμβολαιογραφικού επαγγέλματος (Notariāta likums), της 9ης Ιουλίου 1993 (*Latvijas Vēstnesis*, 1993, αριθ. 48, στο εξής: νόμος περί συμβολαιογραφικού επαγγέλματος).

3 Ο νόμος αυτός, όπως διευκρινίζεται με το άρθρο του 1, παράγραφος 2, διέπει την επαγγελματική δραστηριότητα των συμβολαιογράφων, οι οποίοι, κατά το άρθρο 238 του ιδίου αυτού νόμου, ασκούν ελεύθερο επάγγελμα, καθώς και τη δραστηριότητα των επαγγελματικών συλλόγων τους.

4 Κατά το άρθρο 3 του εν λόγω νόμου, οι συμβολαιογράφοι χαρακτηρίζονται ως δημόσιοι λειτουργοί. Βάσει του άρθρου 5 του νόμου αυτού, υπόκεινται αποκλειστικώς και μόνο στον νόμο, ασκούν δε τα καθήκοντά τους με πλήρη ανεξαρτησία.

5 Κατά το άρθρο 8, παράγραφος 1, του νόμου περί συμβολαιογραφικού επαγγέλματος, ο συμβολαιογράφος διορίζεται, μετατίθεται και παύεται των καθηκόντων του από τον Υπουργό Δικαιοσύνης.

6 Όσον αφορά τις προϋποθέσεις προσβάσεως στο συμβολαιογραφικό λειτούργημα, το άρθρο 9, παράγραφος 1, του εν λόγω νόμου ορίζει ότι «διορίζονται ως συμβολαιογράφοι οι έχοντες την ιθαγένεια της Δημοκρατίας της Λεττονίας».

7 Βάσει του άρθρου 38, παράγραφος 1, του νόμου περί συμβολαιογραφικού επαγγέλματος, ο συμβολαιογράφος ασκεί τα καθήκοντά του εντός της δικαστικής περιφέρειας στην οποία βρίσκεται η έδρα του. Κατά το άρθρο 39, παράγραφος 1, του νόμου αυτού, ο συμβολαιογράφος συνδράμει τα πρόσωπα που το ζητούν, ακόμη και σε περίπτωση κατά την οποία ο τόπος διαμονής τους ή ο τόπος όπου βρίσκονται τα περιουσιακά στοιχεία τους, τα οποία αφορά η συμβολαιογραφική πράξη, είναι εκτός της περιφέρειας αυτής.

8 Κατά το άρθρο 39, παράγραφος 2, του εν λόγω νόμου, ο συμβολαιογράφος δεν δύναται να αρνηθεί να ασκήσει τις δραστηριότητές τους, εκτός των περιπτώσεων που προβλέπει ο νόμος. Πάντως, κατά το άρθρο 40 του ιδίου αυτού νόμου, υποχρεούται να αρνηθεί την παροχή των υπηρεσιών του σε περίπτωση κατά την οποία ζητείται η συνεργασία του προκειμένου να συνδράμει σε δραστηριότητες με σκοπό προδήλως παράνομο και ανήθικο.

*Οι συμβολαιογραφικές δραστηριότητες στη Λεττονία*

9 Όσον αφορά τις διάφορες δραστηριότητες που ασκεί ο συμβολαιογράφος στη λεττονική έννομη τάξη, η κύρια αποστολή του συνίσταται στη σύνταξη αυθεντικών πράξεων.

10 Το άρθρο 82.[1] του νόμου περί συμβολαιογραφικού επαγγέλματος προβλέπει ότι, «οσάκις πιστοποιεί δήλωση βουλήσεως, ο συμβολαιογράφος οφείλει να συντάσσει αυθεντική πράξη» και το άρθρο 87.[1] του νόμου αυτού διευκρινίζει, μεταξύ άλλων, ότι ο συμβολαιογράφος υποχρεούται να διαπιστώνει τη βούληση των συμβαλλομένων στην πράξη μερών και τους όρους της συμφωνίας, καθώς και να τα ενημερώνει ως προς τις ενδεχόμενες έννομες συνέπειες της συμφωνίας αυτής.

11 Όσον αφορά την εκτέλεση των συμβολαιογραφικών πράξεων, στο άρθρο 107.[4] του νόμου αυτού επισημαίνεται ότι δανειστής μπορεί να προσκομίσει στον συμβολαιογράφο συμβολαιογραφική πράξη με σκοπό την αναγκαστική εκτέλεση παροχής εντός προθεσμίας ενός έτους από την ημερομηνία κατά την οποία η παροχή αυτή κατέστη απαιτητή. Εφόσον ο οφειλέτης φρονεί ότι το αίτημα του δανειστή είναι αβάσιμο, δύναται, κατά το άρθρο 107.[9] του ιδίου αυτού νόμου, να ασκήσει ένδικο βοήθημα σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 406 του κώδικα πολιτικής δικονομίας (*Latvijas Vēstnesis*, 1998, αριθ. 326/330).

12 Βάσει των άρθρων 108 έως 139 του εν λόγω νόμου, ο συμβολαιογράφος βεβαιώνει, μεταξύ άλλων, το γνήσιο υπογραφών, αντιγράφων και μεταφράσεων, και πιστοποιεί το υποστατό ορισμένων γεγονότων, όπως ότι ένα πρόσωπο βρίσκεται εν ζωή.

13 Ο συμβολαιογράφος ασκεί επίσης, κατά τα άρθρα 140 έως 145 του νόμου περί συμβολαιογραφικού επαγγέλματος, δραστηριότητες φυλάξεως κεφαλαίων, κινητών αξιών και εγγράφων.

14 Επί θεμάτων κληρονομικής διαδοχής, το άρθρο 264 του νόμου αυτού προβλέπει ότι ο συμβολαιογράφος πρέπει να συντάσσει συμβολαιογραφική πράξη σε περίπτωση συμφωνίας μεταξύ του επιζώντος ή της επιζώσας συζύγου και των κληρονόμων που αποδέχθηκαν την κληρονομία. Με το άρθρο 315 του εν λόγω νόμου διευκρινίζεται ότι οποιαδήποτε διαφωνία σε θέματα κληρονομικής διαδοχής επιλύεται από το δικαστήριο σύμφωνα με τις εφαρμοστέες διαδικασίες.

15 Με το άρθρο 320 του νόμου περί συμβολαιογραφικού επαγγέλματος επισημαίνεται ότι ο συμβολαιογράφος δύναται να προβεί στη διανομή της κληρονομιαίας περιουσίας υπό τον όρο ότι δεν υφίσταται σχετικώς διαφωνία μεταξύ των κληρονόμων. Η όποια διαφωνία δύναται, κατά το άρθρο 250.[1], παράγραφος 1, του κώδικα πολιτικής δικονομίας, να υποβληθεί στην κρίση του δικαστηρίου το οποίο έχει τη δυνατότητα, κατά το άρθρο 250.[2], παράγραφος 3, του κώδικα αυτού, να αναθέσει στον συμβολαιογράφο την εποπτεία της διαδικασίας διανομής της περιουσίας. Στην περίπτωση αυτή, το άρθρο 250.[3], παράγραφος 3, του εν λόγω κώδικα προβλέπει ότι ο συμβολαιογράφος πρέπει, κατά τη σύνταξη του σχεδίου διανομής της περιουσίας, να λάβει τα μέτρα που θα καθιστούν δυνατό τον συμβιβασμό των ενδιαφερομένων μερών και ευχερέστερη τη σύναψη συμφωνίας μεταξύ των ως άνω μερών. Με το άρθρο 250.[3], παράγραφος 5, του ιδίου αυτού κώδικα διευκρινίζεται ότι ο συμβολαιογράφος πρέπει να υποβάλει στο δικαστήριο την απογραφή, την εκτίμηση και το σχέδιο διανομής της περιουσίας.

16 Όσον αφορά τη δικαιοδοσία των συμβολαιογράφων επί θεμάτων διαζυγίου, τα άρθρα 325 και 327 του νόμου περί συμβολαιογραφικού επαγγέλματος προβλέπουν ότι ο συμβολαιογράφος δύναται να λύσει γάμο σε περίπτωση κοινής αιτήσεως των συζύγων, εφόσον αυτοί δεν έχουν αποκτήσει κοινά τέκνα και δεν έχουν κοινά περιουσιακά στοιχεία. Σε αντίθετη περίπτωση, ο συμβολαιογράφος δύναται να κηρύξει τη λύση αυτή εφόσον οι ενδιαφερόμενοι έχουν συνάψει προηγουμένως σύμβαση σχετικά με την επιμέλεια του τέκνου, τους όρους ασκήσεως του δικαιώματος επικοινωνίας και τα αναγκαία μέσα για τη συντήρησή του ή ακόμη τη διανομή των περιουσιακών στοιχείων τους.

17 Το άρθρο 338 του νόμου αυτού ορίζει ότι ο συμβολαιογράφος διαβιβάζει τα στοιχεία που αφορούν διαζύγιο με στοιχεία διεθνικότητας στο Υπουργείο Εξωτερικών.

**Η προ της ασκήσεως της προσφυγής διαδικασία**

18 Με έγγραφο της 12ης Οκτωβρίου 2006, η Επιτροπή όχλησε τη Δημοκρατία της Λεττονίας προκειμένου η δεύτερη να της υποβάλει, εντός προθεσμίας δύο μηνών, τις παρατηρήσεις επί του ζητήματος αν η προϋπόθεση περί ιθαγενείας, η οποία πρέπει να πληρούται για την πρόσβαση στο επάγγελμα του συμβολαιογράφου στη Λεττονία, είναι σύμφωνη με τα άρθρα 49 ΣΛΕΕ και 51 ΣΛΕΕ.

19 Η Δημοκρατία της Λεττονίας απήντησε στο έγγραφο αυτό οχλήσεως με την από 21 Οκτωβρίου 2006 επιστολή, με την οποία εξέθετε τους λόγους για τους οποίους, κατά την άποψή της, το άρθρο 51, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ έχει εφαρμογή στην περίπτωση των συμβολαιογράφων.

20 Η Επιτροπή, δεδομένου ότι δεν πείσθηκε από τα επιχειρήματα που προέβαλε η Δημοκρατία της Λεττονίας, απηύθυνε στο κράτος μέλος αυτό, με την από 17 Οκτωβρίου 2007 επιστολή, αιτιολογημένη γνώμη, στην οποία η Δημοκρατία της Λεττονίας απήντησε με επιστολή της 3ης Ιανουαρίου 2008.

21 Στις 24 Μαΐου 2011, με τις αποφάσεις Επιτροπή κατά Βελγίου (C-47/08, EU:C:2011:334), Επιτροπή κατά Γαλλίας (C-50/08, EU:C:2011:335), Επιτροπή κατά Λουξεμβούργου (C-51/08, EU:C:2011:336), Επιτροπή κατά Αυστρίας (C-53/08, EU:C:2011:338), Επιτροπή κατά Γερμανίας (C-54/08, EU:C:2011:339) και Επιτροπή κατά Ελλάδας (C-61/08, EU:C:2011:340), το Δικαστήριο έκρινε ότι η προϋπόθεση περί ιθαγενείας η οποία απητείτο στο Βέλγιο, τη Γαλλία, το Λουξεμβούργο, την Αυστρία, τη Γερμανία και την Ελλάδα, αντιστοίχως, για την πρόσβαση στο επάγγελμα του συμβολαιογράφου, συνιστά δυσμενή διάκριση λόγω ιθαγενείας απαγορευόμενη από το άρθρο 43 ΕΚ (νυν άρθρο 49 ΣΛΕΕ). Η Δημοκρατία της Λεττονίας είχε παρέμβει ενώπιον του Δικαστηρίου προς στήριξη των κρατών μελών αυτών.

22 Η Επιτροπή, με το από 9 Νοεμβρίου 2011 έγγραφο, επέστησε την προσοχή της Δημοκρατίας της Λεττονίας στις αποφάσεις που μνημονεύθηκαν στην προηγούμενη σκέψη της παρούσας αποφάσεως.

23 Η Δημοκρατία της Λεττονίας απήντησε στο έγγραφο αυτό με την από 5 Ιανουαρίου 2012 επιστολή.

24 Στις 22 Νοεμβρίου 2012, η Επιτροπή απηύθυνε στη Δημοκρατία της Λεττονίας συμπληρωματική αιτιολογημένη γνώμη, στην οποία εξετάζονταν μόνον τα ζητήματα τα οποία δεν είχαν εκδικασθεί από το Δικαστήριο στο πλαίσιο των αποφάσεων που μνημονεύθηκαν στη σκέψη 21 της παρούσας αποφάσεως.

25 Με επιστολή της 21ης Ιανουαρίου 2013, η Δημοκρατία της Λεττονίας απήντησε στην ανωτέρω γνώμη, εκθέτοντας τους λόγους για τους οποίους φρονεί ότι η θέση της Επιτροπής είναι αβάσιμη.

26 Υπό τις συνθήκες αυτές, η Επιτροπή αποφάσισε να ασκήσει την υπό κρίση προσφυγή.

**Επί της προσφυγής**

*Επιχειρήματα των διαδίκων*

27 Η Επιτροπή φρονεί ότι οι δραστηριότητες τις οποίες ασκούν οι συμβολαιογράφοι στη λεττονική έννομη τάξη δεν άπτονται της ασκήσεως δημόσιας εξουσίας κατά την έννοια του άρθρου 51, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ, όπως έχει ερμηνευθεί από το Δικαστήριο.

28 Όσον αφορά, πρώτον, τη δραστηριότητα συντάξεως αυθεντικών πράξεων και συμβολαίων, η Επιτροπή διατείνεται, αφενός, ότι η παρέμβαση του συμβολαιογράφου προϋποθέτει την ύπαρξη προηγούμενης συναινέσεως των δικαιοπρακτούντων και, αφετέρου, ότι ο συμβολαιογράφος δεν μπορεί να τροποποιήσει μονομερώς πράξη χωρίς την προηγούμενη συναίνεση των ενδιαφερομένων μερών. Η

Επιτροπή παραπέμπει συναφώς στη νομολογία του Δικαστηρίου, κατά την οποία η δραστηριότητα συντάξεως αυθεντικών πράξεων δεν δύναται να χαρακτηρισθεί ως άμεση και ειδική συμμετοχή στην άσκηση δημόσιας εξουσίας.

29 Επιπλέον, η ίδια εκτίμηση ισχύει και στην περίπτωση της βεβαιώσεως του γνησίου των υπογραφών πολιτών στο πλαίσιο της διαδικασίας υποβολής νομοθετικών πρωτοβουλιών πολιτών.

30 Όσον αφορά, δεύτερον, τα καθήκοντα του συμβολαιογράφου σχετικά με τη φύλαξη κεφαλαίων, κινητών αξιών και εγγράφων, η Επιτροπή φρονεί επίσης ότι δεν άπτονται της ασκήσεως δημόσιας εξουσίας κατά την έννοια του άρθρου 51, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ.

31 Τρίτον, τα καθήκοντα του συμβολαιογράφου σχετικά με την κληρονομική διαδοχή, όπως και οι υποθέσεις τις οποίες χειρίζεται επί θεμάτων διαζυγίου, δεν αφορούν περιπτώσεις αντιδικίας, δεδομένου ότι το άρθρο 315 του νόμου περί συμβολαιογραφικού επαγγέλματος προβλέπει ότι οποιαδήποτε σχετική διαφορά πρέπει να επιλύεται στο πλαίσιο ασκήσεως ενδίκου βοηθήματος.

32 Κατά την Επιτροπή, οι δραστηριότητες αυτές έχουν χαρακτήρα προπαρασκευαστικό για την άσκηση δημόσιας εξουσίας, καθόσον έχουν ως αποτέλεσμα τη σύνταξη απογραφής περιουσίας, εκτιμήσεώς της ή σχεδίου διανομής της κληρονομιαίας περιουσίας, τα οποία ο συμβολαιογράφος οφείλει να διαβιβάσει εν συνεχεία στο δικαστήριο. Ως εκ τούτου, δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι ο συμβολαιογράφος διαθέτει συναφώς εξουσία λήψεως δεσμευτικών αποφάσεων.

33 Όσον αφορά, τέταρτον, τις δραστηριότητες των συμβολαιογράφων επί θεμάτων διαζυγίου, η Επιτροπή επισημαίνει ότι ο νόμος περί συμβολαιογραφικού επαγγέλματος αναθέτει στους συμβολαιογράφους μόνο τη δικαιοδοσία εκδόσεως διαζυγίου κοινή συναινέσει. Τα δικαστήρια έχουν αποκλειστική δικαιοδοσία σε περίπτωση διαφοράς μεταξύ των συζύγων. Όσον αφορά τα διαζύγια με στοιχεία διεθνικότητας, ο συμβολαιογράφος προβαίνει απλώς στην αμιγώς τυπική διαπίστωση ότι ένας εκ των συζύγων έχει πράγματι την κατοικία του εντός της λεττονικής επικράτειας.

34 Επιπλέον, ο ειδικός χαρακτήρας του καθεστώτος του συμβολαιογράφου κατά το λεττονικό δίκαιο, ο όρκος πίστεως στο Λεττονικό Δημόσιο τον οποίο δίδει ο συμβολαιογράφος, η πρόσβαση την οποία διαθέτει σε στοιχεία που τηρούνται με ευθύνη του κράτους και η χρήση των κρατικών συμβόλων στερούνται άμεσης σημασίας για την εκτίμηση της φύσεως των δραστηριοτήτων που ασκούν οι συμβολαιογράφοι.

35 Ειδικότερα, η Επιτροπή υπενθυμίζει ότι, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, όσον αφορά το ειδικό καθεστώς των συμβολαιογράφων, για να διακριβωθεί αν οι επίμαχες δραστηριότητες εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της παρεκκλίσεως του άρθρου 51, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ, πρέπει να ληφθεί υπόψη η φύση αυτών καθαυτών των συγκεκριμένων δραστηριοτήτων και όχι το εν λόγω ειδικό καθεστώς.

36 Η Επιτροπή επισημαίνει επίσης ότι το Δικαστήριο έχει διευκρινίσει ότι, μολονότι, βεβαίως, οι αμοιβές των συμβολαιογράφων καθορίζονται από τον νόμο, εντούτοις η ποιότητα των υπηρεσιών που παρέχουν μπορεί να διαφέρει μεταξύ των διαφόρων συμβολαιογράφων, αναλόγως ιδίως με τα επαγγελματικά προσόντα τους. Το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι, ως εκ τούτου, εντός των ορίων της κατά τόπον αρμοδιότητάς τους, οι συμβολαιογράφοι ασκούν το επάγγελμά τους υπό συνθήκες ανταγωνισμού, στοιχείο που δεν προσιδιάζει στην άσκηση δημόσιας εξουσίας.

37 Η Δημοκρατία της Λεττονίας, υποστηριζόμενη από την Ουγγαρία και την Τσεχική Δημοκρατία, διατείνεται, πρώτον, ότι το επάγγελμα του συμβολαιογράφου δεν μπορεί να χαρακτηρισθεί ως επιχειρηματική δραστηριότητα, κατά την έννοια του άρθρου 49 ΣΛΕΕ, όπως καταδεικνύει το άρθρο 239 του νόμου περί συμβολαιογραφικού επαγγέλματος, στο οποίο επισημαίνεται ότι η επαγγελματική δραστηριότητα των συμβολαιογράφων συνίσταται σε πνευματική εργασία μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα.

38 Επιπλέον, οι συμβολαιογράφοι δεν ασκούν το επάγγελμά τους σε συνθήκες ελεύθερου ανταγωνισμού, δεδομένου ότι δεν επιλέγουν τις υπηρεσίες που παρέχουν, ούτε τον τόπο παροχής αυτών ή το αντίτιμο για την παροχή τους.

39 Εν πάση περιπτώσει, οι συμβολαιογράφοι ασκούν στη Λεττονία δραστηριότητες που άπτονται της ασκήσεως δημόσιας εξουσίας, κατά την έννοια του άρθρου 51, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ, μολονότι τούτο δεν ισχύει στην περίπτωση των συμβολαιογράφων που ασκούν το επάγγελμά τους στα κράτη μέλη των οποίων διαπιστώθηκε παράβαση με τις αποφάσεις που προμνημονεύθηκαν στη σκέψη 21 της παρούσας αποφάσεως.

40 Συγκεκριμένα, αφενός, ο συμβολαιογράφος διαθέτει εξουσία εκτιμήσεως, καθόσον δύναται νομίμως να αρνηθεί τη σύνταξη συμβολαιογραφικών πράξεων που σχετίζονται με παράνομες δραστηριότητες.

41 Αφετέρου, οι πράξεις που συντάσσουν οι συμβολαιογράφοι στο πλαίσιο ασκήσεως των καθηκόντων τους εκδίδονται εν ονόματι του κράτους.

42 Η Δημοκρατία της Λεττονίας υποστηρίζει, δεύτερον, ότι η οδηγία 2005/36/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 7ης Σεπτεμβρίου 2005, σχετικά με την αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων (ΕΕ L 255, σ. 22), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2013/55/ΕΕ (ΕΕ L 354, σ. 132, στο εξής: οδηγία 2005/36), δεν έχει εφαρμογή στην περίπτωση των συμβολαιογράφων, οπότε εξαιρείται από το πεδίο εφαρμογής της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών και της ελευθερίας εγκαταστάσεως.

43 Τρίτον, όσον αφορά τις δραστηριότητες που ασκούν οι συμβολαιογράφοι, η Δημοκρατία της Λεττονίας επισημαίνει ότι η σύνταξη αυθεντικών πράξεων αποτελεί μορφή ασκήσεως δημόσιας εξουσίας, δεδομένου ότι η πιστοποίηση της αυθεντικότητας εγγράφου καθιστά το έγγραφο αυτό αντιτάξιμο σε τρίτους.

44 Οι αυθεντικές πράξεις τις οποίες συντάσσει συμβολαιογράφος απολαύουν πλήρους αποδεικτικής ισχύος και εκτελεστότητας, το γεγονός δε ότι κατά συμβολαιογραφικής πράξεως χωρεί άσκηση ενδίκου βοηθήματος δεν συνεπάγεται ότι συνιστά απλώς βοηθητική ή προπαρασκευαστική πράξη.

45 Όσον αφορά τη δικαιοδοσία του συμβολαιογράφου επί θεμάτων κληρονομικής διαδοχής, αυτός ασκεί τα καθήκοντά του απολαύοντας ανεξαρτησίας, είναι δε επιφορτισμένος με τη σύνταξη πράξεων που επιβεβαιώνουν την ύπαρξη των δικαιωμάτων των κληρονόμων.

46 Όσον αφορά τις δραστηριότητες που ασκούν οι συμβολαιογράφοι επί θεμάτων διαζυγίου, η Δημοκρατία της Λεττονίας διατείνεται ότι μικρή σημασία έχει το γεγονός ότι οι δραστηριότητες αυτές περιορίζονται στα διαζύγια κοινή συναινέσει, καθόσον η απόφαση την οποία θα λάβει σχετικώς ο συμβολαιογράφος είναι οριστική και επιβάλλεται τόσο στα μέρη όσο και στους τρίτους. Ο συμβολαιογράφος ουδόλως υπόκειται σε εποπτεία της δικαστικής εξουσίας κατά την άσκηση των ειδικών αυτών καθηκόντων, περιλαμβανομένων και των περιπτώσεων διαζυγίων με στοιχεία διεθνικότητας.

47 Επιπλέον, το γεγονός ότι τα διαζύγια καταχωρίζονται στο ληξιαρχείο επιβεβαιώνει ότι η σχετική δικαιοδοσία του συμβολαιογράφου άπτεται της ασκήσεως δημόσιας εξουσίας (απόφαση Colegio de Oficiales de la Marina Mercante Española, C-405/01, EU:C:2003:515, σκέψη 42).

*Εκτίμηση του Δικαστηρίου*

48 Πρέπει να επισημανθεί καταρχάς ότι το Δικαστήριο, στις αποφάσεις που προμνημονεύθηκαν στη σκέψη 21 της παρούσας αποφάσεως, έκρινε ότι η ελευθερία εγκαταστάσεως, κατά το άρθρο 49 ΣΛΕΕ, έχει εφαρμογή στην περίπτωση του συμβολαιογραφικού επαγγέλματος.

49 Το επιχείρημα της Δημοκρατίας της Λεττονίας, το οποίο εξετέθη συνοπτικά στις σκέψεις 37 και 38 της παρούσας αποφάσεως, ότι το συμβολαιογραφικό επάγγελμα δεν μπορεί να χαρακτηρισθεί ως επιχειρηματική δραστηριότητα, δεν δύναται να θέσει εν αμφιβόλω την εκτίμηση αυτή.

50 Συγκεκριμένα, αφενός, κατά το άρθρο 238 του νόμου περί συμβολαιογραφικού επαγγέλματος, οι συμβολαιογράφοι ασκούν ελεύθερο επάγγελμα. Αφετέρου, δεν αμφσβητείται ότι, πέραν τον περιπτώσεων διορισμού του συμβολαιογράφου εκ του νόμου, καθένας από τους δικαιοπρακτούντες έχει ελευθερία επιλογής συμβολαιογράφου. Μολονότι, βεβαίως, οι αμοιβές των συμβολαιογράφων καθορίζονται από τον νόμο, εντούτοις η ποιότητα των υπηρεσιών που παρέχουν μπορεί να διαφέρει μεταξύ των διαφόρων συμβολαιογράφων, αναλόγως ιδίως με τα επαγγελματικά προσόντα τους.

51 Ως εκ τούτου, εντός των ορίων της κατά τόπον αρμοδιότητάς τους, οι συμβολαιογράφοι ασκούν το επάγγελμά τους υπό συνθήκες ανταγωνισμού.

52 Εν συνεχεία, πρέπει να υπομνησθεί ότι το άρθρο 49 ΣΛΕΕ σκοπεί να διασφαλίσει το προνόμιο της ίσης μεταχειρίσεως με τους ημεδαπούς σε κάθε υπήκοο κράτους μέλους ο οποίος εγκαθίσταται σε άλλο κράτος μέλος προκειμένου να ασκήσει μη μισθωτή δραστηριότητα και απαγορεύει, ως περιορισμό της ελευθερίας εγκαταστάσεως, κάθε δυσμενή διάκριση λόγω ιθαγένειας απορρέουσα από τις εθνικές νομοθεσίες (βλ., σχετικώς, αποφάσεις Επιτροπή κατά Γαλλίας, 270/83, EU:C:1986:37, σκέψη 14, και Επιτροπή κατά Κάτω Χωρών, C-157/09, EU:C:2011:794, σκέψη 53).

53 Εν προκειμένω, όμως, η επίμαχη εθνική νομοθεσία παρέχει δυνατότητα προσβάσεως στο συμβολαιογραφικό επάγγελμα μόνο στους Λεττονούς υπηκόους, προβλέποντας επομένως διαφορετική μεταχείριση λόγω ιθαγενείας, η οποία, καταρχήν, απαγορεύεται από το άρθρο 49 ΣΛΕΕ.

54 Η Δημοκρατία της Λεττονίας διατείνεται, πάντως, ότι οι συμβολαιογραφικές δραστηριότητες εξαιρούνται του πεδίου εφαρμογής του άρθρου 49 ΣΛΕΕ, καθόσον άπτονται της ασκήσεως δημόσιας εξουσίας, κατά την έννοια του άρθρου 51, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ.

55 Επισημαίνεται συναφώς ότι, στις υποθέσεις επί των οποίων εκδόθηκαν οι αποφάσεις που προμνημονεύθηκαν στη σκέψη 21 της παρούσας αποφάσεως, έγινε δεκτό ότι οι δραστηριότητες των οποίων η άσκηση ανατίθεται στους συμβολαιογράφους δεν συνεπάγονται, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, άμεση και ειδική συμμετοχή στην άσκηση δημόσιας εξουσίας.

56 Πρέπει, ως εκ τούτου, να διακριβωθεί, με γνώμονα τη νομολογία αυτή, αν οι δραστηριότητες των οποίων η άσκηση εντός της λεττονικής έννομης τάξεως έχει ανατεθεί στους συμβολαιογράφους συνεπάγονται άμεση και ειδική συμμετοχή στην άσκηση δημόσιας εξουσίας.

57 Πρώτον, όσον αφορά την πιστοποίηση της αυθεντικότητας εγγράφων, δεν αμφισβητείται ότι το χαρακτηριστικό γνώρισμά της συνίσταται στο ότι ο ο συμβολαιογράφος πρέπει να διακριβώσει ιδίως ότι πληρούνται όλες οι προϋποθέσεις που απαιτούνται εκ του νόμου για τη σύνταξη της πράξεως.

58 Επιπλέον, βάσει της λεττονικής νομοθεσίας, πιστοποιείται ο αυθεντικός χαρακτήρας πράξεων ή συμβάσεων στις οποίες συναίνεσαν οι δικαιοπρακτούντες ιδία βουλήσει. Συγκεκριμένα, οι δικαιοπρακτούντες αποφασίζουν οι ίδιοι, εντός των ορίων που θέτει ο νόμος, το περιεχόμενο των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεών τους και επιλέγουν ελεύθερα τις ρήτρες στις οποίες επιθυμούν να υπαχθούν οσάκις ζητούν από τον συμβολαιογράφο τη σύνταξη αυθεντικής πράξεως ή συμβάσεως. Η παρέμβαση του συμβολαιογράφου προϋποθέτει, συνεπώς, την προηγούμενη συναίνεση ή τη σύμπτωση της βουλήσεως των δικαιοπρακτούντων.

59 Το Δικαστήριο έχει κρίνει συναφώς ότι η δραστηριότητα πιστοποιήσεως της αυθεντικότητας που ανατίθεται στους συμβολαιογράφους δεν περιλαμβάνει, αυτή καθαυτή, άμεση και ειδική συμμετοχή στην άσκηση δημόσιας εξουσίας κατά την έννοια του άρθρου 51, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ (βλ. κατ' αναλογίαν, μεταξύ άλλων, απόφαση Επιτροπή κατά Βελγίου, C-47/08, EU:C:2011:334, σκέψη 92).

60 Βεβαίως, όπως επισημαίνει η Δημοκρατία της Λεττονίας, οσάκις ο συμβολαιογράφος, πριν προβεί στην πιστοποίηση της αυθεντικότητας πράξεως ή συμβάσεως, οφείλει να διακριβώνει ότι πληρούνται όλες οι απαιτούμενες εκ του νόμου προϋποθέσεις για την έκδοσή της, επιδιώκει την επίτευξη σκοπού γενικού συμφέροντος, δηλαδή εγγυάται τη νομιμότητα και την ασφάλεια δικαίου των δικαιοπραξιών που συνάπτονται μεταξύ ιδιωτών. Ωστόσο, απλώς και μόνον η επιδίωξη του σκοπού αυτού δεν μπορεί να δικαιολογήσει την αναγνώριση των αναγκαίων προς τούτο προνομίων μόνο στους συμβολαιογράφους που είναι υπήκοοι του οικείου κράτους μέλους (απόφαση Επιτροπή κατά Βελγίου, C-47/08, EU:C:2011:334, σκέψεις 94 και 95).

61 Είναι επίσης γεγονός ότι ο συμβολαιογράφος οφείλει να αρνηθεί να πιστοποιήσει την αυθεντικότητα πράξεως ή συμβάσεως που δεν πληροί τις απαιτούμενες εκ του νόμου προϋποθέσεις, ανεξαρτήτως της βουλήσεως των δικαιοπρακτούντων. Ωστόσο, κατόπιν της αρνήσεως αυτής, οι δικαιοπρακτούντες παραμένουν ελεύθεροι είτε να θεραπεύσουν τη διαπιστωθείσα έλλειψη νομιμότητας είτε να τροποποιήσουν τις διατάξεις της επίμαχης πράξεως ή συμβάσεως, είτε τέλος να παραιτηθούν από τη σύνταξη της πράξεως ή της συμβάσεως αυτής (απόφαση Επιτροπή κατά Βελγίου, C-47/08, EU:C:2011:334, σκέψη 98).

62 Επομένως, εκτός του επιχειρήματος ότι η πράξη μπορεί να αντιταχθεί στους τρίτους, το οποίο, εντούτοις, δεν δύναται να ευδοκιμήσει καθόσον η δυνατότητα αυτή συνδέεται αποκλειστικώς με την αποδεικτική ισχύ της πράξεως, διαπιστώνεται ότι η Δημοκρατία της Λεττονίας δεν προβάλλει κανένα στοιχείο δυνάμενο να διακρίνει τις συμβολαιογραφικές δραστηριότητες στο κράτος μέλος αυτό από εκείνες που ασκούνται στα κράτη μέλη των οποίων διαπιστώθηκε η παράβαση με τις αποφάσεις που προμνημονεύθηκαν στη σκέψη 21 της παρούσας αποφάσεως.

63 Επιπλέον, ούτε η εκ μέρους του συμβολαιογράφου βεβαίωση του γνησίου των υπογραφών πολιτών στο πλαίσιο της διαδικασίας υποβολής νομοθετικών πρωτοβουλιών πολιτών μπορεί να χαρακτηρισθεί, λαμβανομένων υπόψη των όσων προεκτέθηκαν στις σκέψεις 60 και 61 της παρούσας αποφάσεως, ως συμμετοχή στην άσκηση δημόσιας εξουσίας.

64 Πρέπει, κατά δεύτερον, να διακριβωθεί αν οι λοιπές δραστηριότητες που έχουν ανατεθεί στους συμβολαιογράφους εντός της λεττονικής έννομης τάξεως και στις οποίες παραπέμπει η Δημοκρατία της Λεττονίας συνεπάγονται άμεση και ειδική συμμετοχή στην άσκηση δημόσιας εξουσίας.

65 Όσον αφορά, πρώτον, τις δραστηριότητες φυλάξεως κεφαλαίων, κινητών αξιών και εγγράφων, διαπιστώνεται ότι η Δημοκρατία της Λεττονίας δεν αμφισβήτησε ότι οι δραστηριότητες αυτές δεν άπτονται της ασκήσεως δημόσιας εξουσίας, κατά την έννοια του άρθρου 51, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ.

66 Όσον αφορά, δεύτερον, τη δικαιοδοσία του συμβολαιογράφου επί θεμάτων κληρονομικής διαδοχής, πρέπει να επισημανθεί, αφενός, ότι ο συμβολαιογράφος δύναται να προβεί στη διανομή της κληρονομιαίας περιουσίας μόνον εφόσον δεν υφίσταται σχετικώς διαφωνία μεταξύ των κληρονόμων και ότι, αφετέρου, σε περίπτωση διαφωνίας, οφείλει, σύμφωνα με το άρθρο 250.[3], παράγραφος 5, του του κώδικα πολιτικής δικονομίας, να διαβιβάσει στο δικαστήριο την απογραφή, την εκτίμηση και το σχέδιο διανομής της περιουσίας.

67 Δεδομένου ότι τα καθήκοντα που έχουν ανατεθεί στον συμβολαιογράφο επί θεμάτων κληρονομικής διαδοχής πρέπει να ασκούνται ως άνω, είτε επί συναινετικής βάσεως είτε ως προπαρασκευαστικά καθήκοντα υπό την εποπτεία του δικαστηρίου, δεν είναι, κατά συνέπεια, δυνατό να χαρακτηρισθούν ως απτόμενα, αφεαυτών, κατά τρόπο άμεσο και ειδικό της ασκήσεως δημόσιας εξουσίας.

68 Όσον αφορά, τρίτον, τις δραστηριότητες επί θεμάτων διαζυγίου, πρέπει να επισημανθεί ότι, κατά τα άρθρα 325 και 327 του νόμου περί συμβολαιογραφικού επαγγέλματος, ο συμβολαιογράφος έχει δικαιοδοσία να λύσει γάμο μόνο στην περίπτωση κατά την οποία οι δύο σύζυγοι εξέφρασαν την καταρχή συμφωνία τους για το διαζύγιο και, οσάκις οι σύζυγοι έχουν αποκτήσει κοινό τέκνο ή έχουν

κοινά περιουσιακά στοιχεία, εφόσον οι ενδιαφερόμενοι έχουν συνάψει προηγουμένως σύμβαση σχετικά με την επιμέλεια του τέκνου, τους όρους ασκήσεως του δικαιώματος επικοινωνίας και τα αναγκαία μέσα για τη συντήρησή του ή ακόμη τη διανομή των περιουσιακών στοιχείων τους.

69 Εξάλλου, όσον αφορά τις λοιπές περιπτώσεις διαζυγίου, από το άρθρο 233 του κώδικα πολιτικής δικονομίας, το οποίο περιλαμβάνεται στο κεφάλαιο 29, που φέρει τον τίτλο «Ζητήματα σχετικά με την ακύρωση και τη λύση του γάμου», προκύπτει ότι εμπίπτουν στη δικαιοδοσία της δικαστικής εξουσίας.

70 Επιβάλλεται, επομένως, η διαπίστωση ότι η δικαιοδοσία του συμβολαιογράφου επί θεμάτων διαζυγίου, η οποία στηρίζεται αποκλειστικώς στη βούληση των μερών και ουδόλως θίγει τις εξουσίες των δικαστηρίων ελλείψει συμφωνίας των ενδιαφερομένων μερών, δεν συνεπάγεται καμία άμεση και ειδική συμμετοχή στην άσκηση δημόσιας εξουσίας.

71 Όσον αφορά το επιχείρημα που αντλεί η Δημοκρατία της Λεττονίας από την απόφαση Colegio de Oficiales de la Marina Mercante Española (C-405/01, EU:C:2003:515), ότι το διαζύγιο κοινή συναινέσει που εκδίδει συμβολαιογράφος καταχωρίζεται από τις υπηρεσίες του ληξιαρχείου, από τη σκέψη 42 της εν λόγω αποφάσεως προκύπτει ότι το Δικαστήριο, κρίνοντας ότι τα καθήκοντα που ασκούν οι πλοίαρχοι και υποπλοίαρχοι του εμπορικού ναυτικού συνιστούν συμμετοχή στην άσκηση προνομίων δημόσιας εξουσίας, έλαβε υπόψη το σύνολο των καθηκόντων τους, περιλαμβανομένων και εκείνων που άπτονται της τηρήσεως της ασφάλειας και της ασκήσεως αστυνομικής εξουσίας, τα οποία συνοδεύονται, ενδεχομένως, από εξουσίες διενέργειας ανακρίσεως, καταναγκασμού ή επιβολής κυρώσεων που διαθέτουν επί ληξιαρχικών θεμάτων αυτοί οι πλοίαρχοι και υποπλοίαρχοι.

72 Η εκτεθείσα στη σκέψη 70 της παρούσας αποφάσεως κρίση δεν τίθεται εν αμφιβόλω ούτε λόγω της δικαιοδοσίας των συμβολαιογράφων επί θεμάτων διαζυγίων με στοιχεία διεθνικότητας, καθόσον, αφενός, τα διαζύγια αυτά στηρίζονται στην κοινή βούληση των συζύγων να λύσουν τον γάμο τους και, αφετέρου, η σχετική δικαιοδοσία των συμβολαιογράφων συνίσταται στη διακρίβωση ότι πληρούνται όλες οι εκ του νόμου απαιτούμενες προϋποθέσεις για την έκδοση τέτοιου διαζυγίου. Όπως προκύπτει, όμως, από τις σκέψεις 60 και 61 της παρούσας αποφάσεως, δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι το καθήκον αυτό συνιστά άμεση και ειδική συμμετοχή στην άσκηση δημόσιας εξουσίας.

73 Όσον αφορά, τρίτον, το ειδικό καθεστώς των συμβολαιογράφων στη λεττονική έννομη τάξη, αρκεί η υπόμνηση ότι το ζήτημα αν οι συμβολαιογραφικές δραστηριότητες εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της προβλεπόμενης από το άρθρο 51, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ παρεκκλίσεως πρέπει να διακριβώνεται λαμβανομένης υπόψη της φύσεως των εν λόγω δραστηριοτήτων, εξεταζομένων αυτών καθαυτών, και όχι αφεαυτού του οικείου καθεστώτος (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση Επιτροπή κατά Βελγίου, C-47/08, EU:C:2011:334, σκέψη 85).

74 Δεν αμφισβητείται, εξάλλου, όπως προμνημονεύθηκε στη σκέψη 51 της παρούσας αποφάσεως, ότι οι συμβολαιογράφοι ασκούν το επάγγελμά τους υπό συνθήκες ανταγωνισμού, στοιχείο που δεν χαρακτηρίζει την άσκηση δημόσιας εξουσίας (βλ. κατ' αναλογίαν, μεταξύ άλλων, απόφαση Επιτροπή κατά Βελγίου, C-47/08, EU:C:2011:334, σκέψη 117).

75 Τέλος, ούτε το επιχείρημα που αντλεί η Δημοκρατία της Λεττονίας από το ότι η οδηγία 2005/36 δεν έχει εφαρμογή στην περίπτωση των συμβολαιογράφων είναι πειστικό. Συγκεκριμένα, το γεγονός ότι ο νομοθέτης επέλεξε να αποκλείσει τις συμβολαιογραφικές δραστηριότητες από το πεδίο εφαρμογής συγκεκριμένης πράξεως, εν προκειμένω της οδηγίας αυτής, δεν συνεπάγεται και ότι οι δραστηριότητες αυτές εμπίπτουν κατ' ανάγκην στο πεδίο εφαρμογής της προβλεπόμενης στο άρθρο 51, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ παρεκκλίσεως (βλ. σχετικώς, μεταξύ άλλων, απόφαση Επιτροπή κατά Βελγίου, C-47/08, EU:C:2011:334, σκέψη 119).

76 Υπό τις συνθήκες αυτές, πρέπει να γίνει δεκτό ότι οι συμβολαιογραφικές δραστηριότητες, όπως καθορίζονται επί του παρόντος στη λεττονική έννομη τάξη, δεν συνιστούν συμμετοχή στην άσκηση δημόσιας εξουσίας κατά την έννοια του άρθρου 51, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ.

77 Διαπιστώνεται, κατά συνέπεια, ότι η προϋπόθεση περί ιθαγενείας που απαιτείται κατά τη λεττονική νομοθεσία για την πρόσβαση στο συμβολαιογραφικό επάγγελμα συνιστά δυσμενή διάκριση λόγω ιθαγενείας απαγορευόμενη από το άρθρο 49 ΣΛΕΕ.

78 Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των ανωτέρω, διαπιστώνεται ότι η προσφυγή της Επιτροπής είναι βάσιμη.

**Επί των δικαστικών εξόδων**

79 Κατά το άρθρο 138, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα, εφόσον υπάρχει σχετικό αίτημα του νικήσαντος διαδίκου. Δεδομένου ότι η Επιτροπή υπέβαλε σχετικό αίτημα, η δε Δημοκρατία της Λιθουανίας ηττήθηκε, η δεύτερη πρέπει να καταδικαστεί στα δικαστικά έξοδα.

80 Κατά το άρθρο 140, παράγραφος 1, του ιδίου κανονισμού, τα κράτη μέλη που παρεμβαίνουν στη δίκη φέρουν τα έξοδά τους. Κατά συνέπεια, η Τσεχική Δημοκρατία και η Ουγγαρία φέρουν εκάστη τα έξοδά της.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (έβδομο τμήμα) αποφασίζει:

**1) Η Δημοκρατία της Λεττονίας, επιβάλλοντας προϋπόθεση περί ιθαγενείας για την πρόσβαση στο επάγγελμα του συμβολαιογράφου, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 49 ΣΛΕΕ.**

**2) Καταδικάζει τη Δημοκρατία της Λεττονίας στα δικαστικά έξοδα.**

**3) Η Ουγγαρία φέρει τα δικαστικά έξοδά της.**

**4) Η Τσεχική Δημοκρατία φέρει τα δικαστικά έξοδά της.**

(υπογραφές)